

PNEK – Produksjonsnettverk for Elektronisk Kunst
Postboks 9334 Grønland, 0135 Oslo
Tel: 9306 9406
<http://www.pnek.org>

Norsk Kulturråd
Grev Wedels plass 1
0151 Oslo

Att: Utvalg for Kunst og Ny Teknologi

Oslo, 25.feb 2010

Søknad om forprosjektstøtte kr 50.000, prosjekt “Subharchord”

Vi søker herved støtte til å utvikle et PNEK-initiativ som er en kombinasjon av 3 frittstående prosjekter med utgangspunkt i historien om det unike øst-tyske instrumentet Subharchord:

- Dokumentasjon (film/video og nett)
- Utvikling av plug-in (software instrument)
- CD-utgivelse med norske komponister som bruker instrumentet.

Et subharchord er en av de første masseproduserte synthesizerne, et studioinstrument utviklet og bygget i Øst-Tyskland på 1960-tallet. På denne tiden var amerikaneren Bob Moog m.fl godt i gang med å utvikle kommersielle synther, og i lys av den kulturelle og politiske situasjonen (kald krig) ville DDR vise at de ikke var noe dårligere enn USA hva gjaldt å utvikle ny elektronikk tilpasset den moderne tid. Den elektroniske musikken hadde allerede befestet seg blant visjonære komponister, parallelt med utviklingen av bl.a. Musique Concrete. Store synthesizere ble innkjøpt av TV/radio-, film- og musikkstudioer der de kommersielt hovedsakelig ble brukt til reklame og for å lage moderne lydeffekter tilpasset romalderen. Flere europeiske land var i skarp konkurranse om å utvikle det “ultimate” instrumentet.

Subharchorden ble utviklet etter modell av en av de aller tidligste elektroniske instrumentene; en *Trautonium* fra 1930-tallet. Den politiske ledelsen i DDR ga prosjektet høy status, og nedsatte en stor arbeidsgruppe av ingeniører og eksperter i et eget laboratorium (Labor für Akustisch-Musikalische Grenzprobleme) for å få det aller beste resultat. Etter å ha holdt på i flere år ble det laget en prototyp, og deretter ble instrumentet satt i kommersiell produksjon. 5 eksemplarer ble solgt, en av dem til den norske komponisten Gunnar Sønstevoid (1912-91), daværende musikalsk leder i NRK. Ifølge ryktene tok utviklingen av subharchorden en brå slutt etter et besøk av Sovjetunionens leder Nikolaj Krutsjov. Han ristet på hodet og holdt seg for ørene da teknikerne skulle demonstrere instrumentets futuristiske lyder, og mente på prinsipiell basis at elektroakustisk og modernistisk musikk var å betrakte som “dekadent støy”. Noen dager etter ble hele laboratoriet lagt ned.

Idag finnes det 3 eksemplarer av den fullt utviklede Subharchorden (pluss en mindre prototyp). En av disse ble oppdaget av den tyske lydkunstkuratoren Carsten Seiffarth under et besøk på Ringve Museum i 2008. Der hadde den stått uvirksom i en krok og samlet støv gjennom mange år. Årrekke. I samarbeid med Seiffarth tok PNEK kontakt med Georg Geinke i Berlin, en av de opprinnelige teknikerne for instrumentet. På vår regning reiste han våren 2009 til Trondheim for å diagnostisere instrumentet og finne ut hvorvidt det ville være mulig å restaurere det til fullgod stand. Resultatet var oppløftende; den norske subharchorden vil etter all sannsynlighet kunne gjøres fullt spillbar ved bruk av originale/unike deler (som bl.a befinner seg i Geinkes kjellerbod). PNEK tok derfor

øyeblikkelig kontakt med Teknisk Museum som eier instrumentet, for å foreslå et prosjekt der vi søkte prosjektmidler til restaurering av Subharchorden (med bruk av orginaldeler og under ledelse av de opprinnelige teknikerne), mot at norske samtidskomponister skulle få bruke litt tid med instrumentet og utvikle nye verk. Samtidig ville man få dokumentert historien om dette unike instrumentet og satt det inn i en kontemporær ramme – en vinn-vinn situasjon!

Dessverre viste dette prosjektet seg vanskelig å gjennomføre. Teknisk Museum takket nei til et samarbeid, med begrunnelse at det var bedre å la instrumentet stå i sin nåværende stand (altså ubrukelig) framfor å restaurere det og siden løpe risikoen ved å la norske kunstnere “fikle” på det.

PNEK, i samarbeid med Atelier Nord og Lydgalleriet, samt lydgalleriet Singuhr og mediakunstfestivalen Club Transmediale (CTM) i Berlin, ønsker likevel å gjøre et siste forsøk på å få fortalt den spennende historien om Subharchorden, og i forhold til et norsk publikum ser vi det som spesielt interessant å gjøre dette i en norsk kontekst. Hvordan og hvorfor havnet et digert, dyrt og sært elektronisk instrument fra den “gale” siden av jernteppet på norske hender, og hva har det betydd for utviklingen av det norske elektroniske musikk- og kunstmiljøet? Slik vi ser det kan den originale planen gjennomføres med noen små endringer; selve prosessen med å komponere nye verk (av noen utvalgte norske komponister/kunstnere) må gjøres på en av de to gjenværende (delvis) fungerende instrumentene enten i Berlin eller Wien. Vi har gjort noen preliminære forespørsler og det virker som om de respektive eierne av disse Subharchordene i utgangspunktet kan være positive til et slikt samarbeidsprosjekt.

Uansett er det viktig å få startet med å dokumentere historien om Subharchorden så fort som overhodet mulig. Vi ønsker å gjøre videointervjuer i Berlin med to av de gjenlevende medlemmene av den opprinnelige østtyske lab'en, Georg Geike (tekniker) og Gerhard Steinke (overingeniør), begge er godt over 80 år gamle. Vi har spurt den tyske videodokumentaristen Ina Pillat, nå bosatt i Oslo, om å gjennomføre disse intervjuene. Pillat er selv født i DDR, og vil dermed kunne komme tett innpå intervjuobjektene hva gjelder å forstå den historisk-politiske konteksten. Senere ønsker vi også å komme i kontakt med folk i Norge som kjente Gunnar Sønstevold og utrede den norske vinklingen på denne historien.

I tillegg til å dokumentere de historiske forutsetningene ønsker vi å sette instrumentet inn i en kontemporær kunstnerisk kontekst. En av vinklingene vil være å vise hvordan nåtidens komponister klarer å ta i bruk et så gammelt elektronisk instrument utfra et teknologisk/kunstnerisk synspunkt. En siste mulig del av hele denne prosessen vil være å utvikle et såkalt “virtuelt instrument” i form av en VST software-plugin. Idag er slike plugins svært vanlige for å gjenskape lyden av gamle synthesizere og klassiske (akustiske) instrumenter av alle slag. Samplingsteknologien har idag kommet så langt at det knapt er mulig å høre forskjellen på originalen og dens virtuelle “kloning”, og det finnes store kommersielle selskaper i Berlin som kan tenkes å ville ønske å være med på et slikt prosjekt (eksempelvis Native Instruments og/eller Ableton). Dermed vil subharchorden ideelt sett kunne leve videre som digitalt instrument i all overskuelig framtid blant unge musikere og kunstnere, uten at man risikerer slitasje eller ødeleggelse av det opprinnelige fysiske objektet.

Forprosjektet vil etter planen starte allerede våren 2010, med videointervjuer som hovedprioritet. Samtidig vil vi ha møter med Native Instruments og/eller Ableton i Berlin for å utrede den tekniske prosessen med å evt utvikle en software plug-in. Alle de tre hoveddelene av dette hovedprosjektet kan gjennomføres uavhengig av hverandre, men fordelene ved en felles prosess er åpenbare. Videomaterialet som samles inn vil i neste omgang kunne utgjøre basis for en søknad til dokumentaravd i Norsk Filmfond og/eller andre instanser, Målet er å få laget en dokumentarfilm med bredt nedslagsfelt, f.eks gjennom NRK eller TV2. Om dette ikke skulle la seg gjennomføre vil materialet uansett kunne legges ut på nett eller benyttes i en DVD-produksjon el.l.

Videodokumentasjonen vil i seg selv kunne ta opp i seg problematikk forbundet med visse typer museal forvaltning (jfr eksempelet med Teknisk Museum), samt de eventuelle konkrete utfordringene både av teknologisk og kunstnerisk art knyttet til digitalisering og re-kontekstualisering av vår europeiske kulturarv.

Forprosjektet regnes som avsluttet når de viktigste videointervjuene og utredningen av videre produksjons- og finansieringsmuligheter er utredet, tidligst høsten/vinteren 2010/11. Deretter vil etter planen Atelier Nord (evt i samarbeid med Lydgalleret og/eller Notam) overta ansvaret for den tredelte produksjonen og fortsette samarbeidet med Singuhr, CTM og eventuelle andre partnere. PNEK vil fremdeles være en slags koordinerende instans i prosjektet, i den grad det er ønskelig.

Vi håper Kulturrådet finner prosjektet interessant, og står selvsagt til disposisjon for ytterligere opplysninger om dette skulle være ønskelig.

Med vennlig hilsen

Per Platou
koordinator for PNEK

Lenker:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Subharchord>

<http://www.subharchord.com>

Vedlegg:

Budsjett

CV Ina Pillat

Rapport fra Carsten Seiffarth/Singuhr i forb med Georg Geikes reise til Trondheim, 2009

Tilstandsrapport Subharchord Trondheim (juni 2009 v/Georg Geike)

Artikkel/intervju med Gerhard Steinke fra Keyboard-Magazin /Tyskland, 2008